

§ 87

Diariennr: KS-2025/00205

Svar på remiss: Straffbarhetsåldern, SOU 2025:11

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

**att yttra sig enligt stadsledningskontorets yttrande nedan med tillägget
att Umeå kommun avstyrker förslaget om att sänka straffbarhetsåldern.**

att paragrafen justeras omedelbart.

Reservation

Anders Ågren (M) och Lena Andersson (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande om att tillstyrka utredningens förslag i remissen.

Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande om att tillstyrka utredningens förslag i remissen.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun är en av remissinstanserna för Justitiedepartementets remiss om straffbarhetsåldern, SOU 2025:11

Regeringen tillsatte utredningen i syfte att undersöka om den nuvarande straffmyndighetsåldern på 15 år bör sänkas. Bakgrunden var en ökad oro över unga personers inblandning i allvarlig brottslighet.

Stadsledningskontorets yttrande bygger på gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, för- och grundskolenämndens samt individ- och familjenämnden respektive yttranden.

Yttrande

Umeå kommun avstyrker förslaget om att sänka straffbarhetsåldern

Umeå kommuns yttrande ur ett utbildningsperspektiv

Barn som begår allvarliga brott kan förväntas behöva vård och stöd under mycket lång tid. Utredningen beskriver konsekvenser för olika myndigheter och samhällsfunktioner och där anges att utredningens förslag inte leder till några nämnvärda förändringar när det gäller enskilda kommuners kostnader. Umeå kommun instämmer i att den nya lagstiftning som föreslås gällande lägre straffålder för grova brott inte kommer bli någon större belastning för skolenheterna utan att det är främst sociala- och brottsbekämpande myndigheter som kommer påverkas.

Däremot saknar Umeå kommun en beskrivning av vad förslagen kan få för konsekvenser för aktuella barns rätt till utbildning, både barn med skolplikt och barn utan skolplikt. Dessa barn som döms till fängelse har ett stort behov av vårdande och stödjande insatser över tid. Det är rimligt att anta att det även finns ett stort stödbehov gällande undervisning och skolarbete. Hur ska undervisning bedrivas? I dag när barn är dömda sker samverkan mellan skolan och Statens institutionsstyrelser (SIS) och LVU-hem.

Umeå kommun anser att det perspektivet saknas i utredningen och det bör vidare utredas hur man tänker sig att utbildning kommer ske i fängelser för dessa barn? Det behöver förtydligas hur elevers lagstadgade rätt till utbildning ska tillgodoses under placering hos kriminalvården

Umeå kommun anser att det behöver vara tydligt hur elevers rätt till utbildning ska tillgodoses under placering hos kriminalvården eftersom utbildning är en stark och välkänd skyddsfaktor. Kommunen välkomnar att en utredare fått i uppdrag att föreslå nödvändiga lagändringar samt att kriminalvården ska ges förutsättningar att bedriva en ändamålsenlig skolverksamhet.

Barn och unga som döms till fängelse för grova brott kan också komma att gå i grundskola eller gymnasieskola efter avtjänat fängelsestraff. Skolans roll är främst främjande och förebyggande och i SOU 2024:87 föreslås ett utökat sekretessbrytande informationsflöde i syfte att förebygga och förhindra brott. Det kommer även möjliggöra för skola, socialtjänst och kriminalvården att utbyta uppgifter och samarbeta i syfte

att hjälpa den som avtjänat sitt straff att få en utbildning som kan stärka den unges väg mot en framtid utan brott.

Umeå kommun vill framhålla att det är av särskild vikt att barn inte avtjänar fängelsestraff tillsammans med vuxna utan får vistas på separata kriminalvårdsanstalter anpassade för barn där det skapas möjligheter att efter avtjänat straff kunna lämna den kriminella miljön.

Ett viktigt skäl till att barn utnyttjas att begå grova våldsbrott idag är för att de inte är straffskyldiga. Genom att ytterligare sänka straffbarhetsåldern riskerar ännu yngre barn att bli inblandade av samma skäl. Det är en för allvarlig risk för att vi skall känna oss trygga med att regeringen går vidare med detta förslag.

Umeå kommuns yttrande ur socialtjänstens perspektiv

Till att börja med sker det just nu många och stora förändringar på det kriminalpolitiska området. Det blir därför svårt att överblicka och förutse vilka konsekvenser som blir det sammantagna resultatet av alla lagändringar på sikt. Det handlar till exempel om införande av den nya socialtjänstlagen, att avskaffa straffrabatt för unga, att införa ungdomsfängelser, förändringar inom SiS och nya ansvarsområden för Kriminalvården.

Umeå kommun anser inte att en så genomgripande lagändring som att sänka straffåldern bör genomföras utan att först utvärdera de mer långsiktiga förändringar som de senaste årens lagstiftning kommer att medföra. Umeå kommun anser att det vore förhastat att fatta ett sådant beslut utan att först invänta de samlade effekterna. När det gäller förslag om att ungdomspåföljder ska kunna undanröjas i fler fall anser kommunen även här att andra socialpolitiska åtgärder bör få verka först.

Som utredningen framhåller så anses den allmänna brottsligheten minska bland ungdomar i Sverige. Därför håller Umeå kommun med utredningen om att en allmän sänkning av straffåldern inte kan vara en vare sig träffsäker eller effektiv metod för att uppnå syftet med förslaget. Utöver de många risker som finns med att straffa barn (som vi återkommer till nedan) skulle administrationen öka avsevärt för redan ansatta

myndigheter och lagstiftningen skulle inte träffa de individer som förslaget vill nå på ett effektivt sätt.

Det finns inga evidens för att hårdare straff leder till mindre brottslighet, vilket utredarna konstaterar och är en av anledningarna till att en allmänt sänkt straffålder utesluts. Argumentet bör dock uppmärksammas även när det gäller förslag om en differentierad straffålder. Det finns inget som talar för att åtgärden skulle vara en brottspreventiv åtgärd även om den bara riktas mot de grävsta brotten. Däremot finns en risk att en sådan lagstiftning leder till motsatsen, till exempel om en fjortonåring fängslas riskerar en ny ungdom rekryteras för att utföra brott. Dessutom kan ett fängelsestraff vara ett sätt att klättra i rang inom kriminella gäng, vilket inte heller uppfyller syftet med en sänkt straffålder.

I de nordiska länderna är straffåldern 15 år och FN:s barnrättskommitté har specifikt rekommenderat Sverige att inte sänka den nuvarande straffåldern, vilket bör vara starka argument i sammanhanget. Vidare har straffåldern i Sverige varit densamma i över 100 år och är allmänt känd i samhället. Att sänka straffåldern till fjorton år vore därför att ändra på en grundläggande syn på barn. Hittills har den allmänna överenskommelsen i samhället varit att barn under femton inte ska straffas som vuxna för sina handlingar eftersom de varken anses vara mentalt eller fysisk fullt utvecklade. Det är också allmänt känt att barn i den här åldern är spänningssökande och har ett sämre konsekvenstänk än vuxna.

Utredningen visar inte att det har tillkommit ny forskning som pekar på att fjortonåringar uppnått en högre mognad idag jämfört med tidigare, som skulle innebära att de kan anses mogna nog att ställas till svars för brott som vuxna. Det vore därmed en principiell förflyttning av synen på barn som kommunen ur ett socialtjänstperspektiv inte kan stå bakom. Vidare är skillnaden mellan att vara utförare av kriminella handlingar och att själv vara ett brottsoffer ofta överlappande när det gäller unga lagöverträdare. Ofta är barnen själva utsatta för brott och handlar på begäran av en ansvarig vuxen. Ur kommunens perspektiv är det den vuxne som bör ta det straffrättsliga ansvaret medan barnet behöver få vård och stöd för att komma ur sin situation, och ges möjlighet att starta ett vuxenliv fritt från kriminalitet. Många unga lagöverträdare har också neuropsykiatriska funktionsnedsättningar där behandling och förståelse

av den egna funktionsnedsättningen är en bärande del i att bryta sig loss från en kriminell livsstil. Behandlingsperspektiv för barn under 15år har länge varit och är det rådande perspektivet inom socialtjänsten, där ingår också rehabilitering och återanpassning i samhället. Umeå kommun anser inte att utredningen på ett tillräckligt sätt övertygar om att tex. fängelsestraff i stället för LVU för unga som begår brott skulle föra med sig positiva konsekvenser för individen eller samhället. Det finns däremot forskning som visar på att barn far illa av fängelsestraff genom att det ökar risken för återfall i brott, förstärker utanförskap och att det kan leda till att befästa en kriminell identitet. Att ge dessa ungdomar rätt behandling, rehabilitering och därefter återanpassning i samhället anser vi vara det som i förlängningen kan leda till ökad trygghet i samhället.

Straffsystemets hotade legitimitet anges som en orsak till att straffåldern behöver sänkas. Trots utvecklingen med fler grova brott bland unga anser Umeå kommun att det saknas säkra evidens för att rättslig legitimitet faktiskt undermineras idag. Många av slutsatserna kring rättssystemets legitimitet är spekulativa, då utredningen utgår från att samhället upplever att rättssystemet saknar legitimitet utan en djupare analys i frågan.

Även om rättssystemet skulle sakna legitimitet anser Umeå kommun att utredningen inte lämnar tillräckliga underlag som visar på att en sänkt straffålder är det som skulle leda till ökad legitimitet. Kommunen ser däremot risker med att en sänkt straffålder skulle kunna leda till motsatsen. Exempelvis att stämpling och försök till grova brott kan ge straff men inte tex. våldtäkt som inte bedöms som grov, eller andra brott som är mycket kränkande för individen men inte uppnår straffskalan på minst fyra år. Det är svårt att på ett logiskt och pedagogiskt sätt förklara för en fjortonårig gärningsperson att den kan anses mogen nog att dömas för vissa brott men inte andra. Ur brottsoffersynpunkt är det lika svårbegripligt varför fjortonåringar bara behöver stå till svars för vissa typer av brott. Det leder till en försämring av rättssystemets förutsägbarhet vilket är grundläggande för dess legitimitet och extra bekymrande när det gäller barn.

Brottsoffrens upprättelse är ett av huvudargumenten för en sänkt straffålder. Umeå kommun håller med om att brottsoffer är utsatta och behöver få upprättelse och bättre hjälp. Huruvida hårdare straff/lägre straffålder leder till större upprättelse för brottsoffer anser vi inte att det finns ett enkelt svar på. Det är uppenbart att den individ som frihetsberövas under en period inte kan utföra fler brott under tiden. Men om det ger större upprättelse för brottsoffret att en fjortonåring straffas i stället för att omhändertas med stöd av LVU är oklart. I Sverige finns ändå möjlighet att utreda brott som begås av minderåriga med hjälp av så kallad bevistalan, vilket är något som saknas i många länder där straffåldern är lägre. Som tidigare nämns kan det också upplevas orättvist ut ett brottsofferperspektiv om endast vissa brott begångna av fjortonåringar skulle bli straffbara. Det skulle gå att argumentera för att många brott på den lägre straffskalan kan upplevas som lika eller mer kränkande för medborgaren, än till exempel försök till grovt vapenbrott. Den föreslagna lagstiftningen riskerar att skapa ett ologiskt och oförutsägbart straffsystem som inte skulle gynna brottsoffer.

Det är tydligt att åtgärder måste till för att möta denna nya men ändå relativt lilla grupp av unga som begår grova brott. Utifrån ett socialtjänstperspektiv anser kommunen att utredningen missar att ta upp de åtgärder som finns idag och vilka evidens som finns för olika typer av behandling av barn som hamnar i gängkriminalitet. Många delar av det socialtjänsten gör idag för unga lagöverträdare bör inte förkastas för att det pågår samtidigt som en oroande brottsutveckling bland unga. Socialtjänsten jobbar utifrån evidensbaserade metoder och är ett av få fält inom socialt arbete som har väl underbyggd forskning att utgå från. Hur och om Kriminalvården kommer ta del av detta framgår inte av utredningen.

När en ungdom begår ett brott är socialtjänstens syn att det är ett familjeproblem, det är alltså både den unge och den unges familj som måste få del av behandling för att det ska leda till en långsiktig förändring. Idag är det inte tydligt hur Kriminalvården som redan är en mycket ansträngd myndighet skulle klara att överta delar av det uppdraget. Kommunen ser att det riskerar leda till en försämrad vård och behandling av de ungdomar som behöver den som mest. Socialtjänstens långa erfarenhet av att arbeta utifrån ett familjeperspektiv och har även en

uppbyggd samverkan med skola och polis, om Kriminalvården behöver börja om från början i ett sådant samarbete är frågan hur lång tid det tar innan en ny samverkan finns på plats.

Sammanfattningsvis ställer kommunen sig frågande till om Kriminalvården har de resurser och den kunskap som behövs för att behandla fjortonåringar och deras familjer på ett bra sätt, samt att rehabilitera och återanpassa ungdomarna i samhället.

Umeå kommun förutsätter att barnperspektivet kommer vara ständigt närvarande i det fortsatta arbetet i frågan.

Beslutsunderlag

Remiss Straffbarhetsåldern - Slutbetänkande av Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare SOU 2025:11

Yttrande för- och grundskolenämnden

Yttrande gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Yttrande individ- och familjeomsorgsnämnden

Beredningsansvariga

Sofia Gustafsson

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Yrkanden

Hans Lindberg (S) och **Mattias Larsson (C)** – Bifall till tjänsteskrivelsens förslag.

Anders Ågren (M) – Att Umeå kommun ställer sig bakom utredningens förslag i remissen om straffbarhetsåldern, SOU 2025:11.

Propositionsordning som godkänns

Bifall till tjänsteskrivelsens förslag *mot* Anders Ågrens (M) förslag.

Ordföranden finner att utskottet bifaller tjänsteskrivelsens förslag.

Reservation

Anders Ågren (M) och Lena Andersson (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Yrkanden

Janet Ågren (S) med instämmande av **Bore Sköld (V)**, **Mattias Larsson (C)** och **Mariam Salem (MP)** – Bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag med följande tillägg direkt under rubriken yttrande: Umeå kommun avstyrker förslaget om att sänka straffbarhetsåldern.

Anders Ågren (M) och **Lars Forsgren (SD)** – Att Umeå kommun tillstyrker utredningens förslag i remissen om straffbarhetsåldern, SOU 2025:11.

Propositionsordning som godkänns

Näringslivs- och arbetsutskottets förslag med Janet Ågrens (S) m.fl. tillägg *mot* Anders Ågrens (M) m.fl. yrkande. Ordföranden finner att kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag med Janet Ågrens (S) m.fl. tillägg.

Reservation

Anders Ågren (M) och Lena Andersson (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande om att tillstyrka utredningens förslag i remissen.

Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande om att tillstyrka utredningens förslag i remissen.

Beslutet ska skickas till

ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till
ju.L5@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2025/00206 och remissinstansens namn i ämnesraden.